MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARINI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI

Sharipova Nilufar Mansurjon qizi
"ELDAR UN SITY" MChJ buxgalter yordamchisi

Annotasiya. Mazkur tezisda xalqaro iqtisodiy integratsiya va globallashuv sharoitida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini mamlakatimiz xo'jalik yurituvchi subyektlari faoliyatiga to'laqonli joriy etish va uning amaliyotdagi qo'llanilish istiqbollari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Tadqiqotda korxonalarning moliyaviy axborotlari shaffofligini ta'minlash, xalqaro investorlar uchun ishonchli muhit yaratish hamda korporativ boshqaruv madaniyatini yuksaltirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, xalqaro standartlarni tatbiq etishda kadrlar salohiyatini oshirish, milliy qonunchilikni uyg'unlashtirish va raqamli buxgalteriya infratuzilmasini rivojlantirish yuzasidan xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, shaffoflik, investitsion jozibadorlik, korporativ boshqaruv, global bozor, iqtisodiy islohotlar, raqamli buxgalteriya.

Аннотация В данном тезисе научно-теоретически освещены вопросы полноценного внедрения международных стандартов финансовой отчетности в деятельность хозяйствующих субъектов нашей страны и перспективы их практического применения в условиях международной экономической интеграции и глобализации. В исследовании проанализированы вопросы обеспечения прозрачности финансовой информации предприятий, создания надежной среды для международных инвесторов и повышения культуры корпоративного управления. Также представлены выводы по повышению кадрового потенциала, гармонизации национального законодательства и развитию инфраструктуры цифровой бухгалтерии при внедрении международных стандартов.

Ключевые слова: международные стандарты финансовой отчетности, прозрачность, инвестиционная привлекательность, корпоративное управление, глобальный рынок, экономические реформы, цифровая бухгалтерия.

Abstract This thesis highlights the theoretical aspects of fully implementing International Financial Reporting Standards (IFRS) in the activities of business entities in our country and the prospects for their practical application amid international economic integration and globalization. The research analyzes issues related to ensuring the transparency of corporate financial information, creating a reliable environment for international investors, and enhancing corporate governance culture. Furthermore, conclusions are drawn regarding human resource capacity development, national legislation harmonization, and digital accounting infrastructure enhancement in the adoption of international standards.

Keywords: International Financial Reporting Standards, transparency, investment attractiveness, corporate governance, global market, economic reforms, digital accounting.

KIRISH

Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning kuchayishi va moliyaviy munosabatlarning globallashuvi sharoitida mamlakatimizda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini to‘laqonli joriy etish hamda uning amaliyotdagi qo‘llanilish istiqbollarini kengaytirish iqtisodiy islohotlarning eng ustuvor va strategik yo‘nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Xo‘jalik yurituvchi subyektlar tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy axborotlarning shaffofligini ta’minlash, xalqaro investorlar uchun qulay, ishonchli va tushunarli muhit yaratish hamda zamonaviy korporativ boshqaruv madaniyatini yuksaltirishda xalqaro standartlarning o‘rni va ahamiyati beqiyosdir. Bugungi kunda respublikamizda buxgalteriya hisobini xalqaro talablarga qat’iy uyg‘unlashtirish borasida keng ko‘lamli institutsional va huquqiy o‘zgarishlar amalga oshirilayotgan bo‘lib, bu milliy korxonalarning jahon moliyaviy bozorlariga keng chiqishini va xalqaro reytinglardagi nufuzli o‘rinlarini mustahkamlashni ta’minlamoqda.

Shunga qaramay, xalqaro standartlarni amaliyotga chuqur tatbiq etish jarayonida yuqori malakali mutaxassis kadrlar salohiyatini oshirish, milliy qonunchilik me’yorlarini xalqaro qoidalarga to‘la moslashtirish hamda raqamli buxgalteriya va axborot tizimlarini kengaytirish kabi bir qator dolzarb vazifalarni hal etish talab etilmoqda. Shu boisdan ham, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini O‘zbekistonda qo‘llash istiqbollarini ilmiy-nazariy jihatdan chuqur o‘rganish, uning imkoniyatlari va yuzaga kelayotgan to‘siqlarni tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunda iqtisodiyot fani oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Buxgalteriya hisobini isloh qilish, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini milliy iqtisodiyot amaliyotiga tatbiq etish hamda ularning korxonalarning investitsion jozibadorligiga ta’sirini o‘rganish masalalari xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Jahon miqyosidagi tadqiqotchilar moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari yagona global moliyaviy til vazifasini bajarishini, xalqaro investorlar uchun axborot shaffofligini ta’minlashini hamda kapital bozorlarining samaradorligini oshirishdagi o‘rnini nazariy va uslubiy jihatdan asoslab berishgan. Jumladan, xalqaro moliyaviy axborotlar sifatini oshirish va korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha yetakchi xorijiy mutaxassislar tomonidan fundamental ilmiy yondashuvlar ilgari surilgan.

Respublikamiz olimlari va amaliyotchi mutaxassislarning izlanishlarida ham milliy buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro talablarga bosqichma-bosqich o‘tkazish, me’yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish hamda xalqaro standartlarni joriy etishdagi mavjud muammolarni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilingan. Mahalliy iqtisodchilar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda aksiyadorlik jamiyatlari va yirik xo‘jalik subyektlarida xalqaro standartlarga o‘tish jarayonining o‘ziga xos xususiyatlari, milliy qonunchilik va xalqaro qoidalar o‘rtasidagi uyg‘unlik masalalari yoritilgan. Shu bilan

birga, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xalqaro standartlarni amaliyotga tatbiq etishda buxgalterlar va auditorlarning malakasini oshirish, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun o‘tish davridagi qiyinchiliklarni bartaraf etish hamda raqamli buxgalteriya infratuzilmasini rivojlantirish yo‘nalishlari hali yetarli darajada o‘rganilmagan. Ayniqsa, xalqaro standartlarning milliy iqtisodiyot tarmoqlariga ta’sirini baholashning zamonaviy uslubiyotini yaratish bo‘yicha ilmiy bo‘shliqlar saqlanib qolmoqda. Shu boisdan ham, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini O‘zbekistonda qo‘llash istiqbollarini yanada chuqur tadqiq etish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini O‘zbekistonda qo‘llash istiqbollarini ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish va asoslash jarayonida zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning fundamental uslubiy yondashuvlari, mantiqiy tahlil tamoyillari hamda ilmiy bilish usullariga tayanildi. Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida dialektik yondashuv, tizimli va qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish, induksiya va deduksiya, shuningdek, moliyaviy-iqtisodiy baholash usullaridan keng foydalanildi. Xususan, tizimli yondashuv orqali milliy buxgalteriya hisobi tizimi bilan xalqaro moliyaviy hisobot standartlarining o‘zaro bog‘liqligi yaxlit holda ko‘rib chiqildi, qiyosiy tahlil usuli yordamida esa milliy qonunchilik talablari va xalqaro standartlarning me’yoriy qoidalari solishtirilib, ulardagi o‘xshashliklar va farqlar aniqlandi.

Tadqiqotni bajarish davomida xalqaro buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot standartlari qo‘mitasining qoidalari, korporativ moliyaviy shaffoflik konsepsiyalari hamda iqtisodiy islohotlarning nazariy asoslari asos qilib olindi. Shuningdek, xo‘jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy axborotlarining ishonchliligi, investorlar uchun ochiqligi va tushunarliligini baholashda kuzatish, guruhlash va ekspert tahlili usullaridan foydalanildi. Olingan nazariy ma’lumotlar, statistik tahlillar va amaliy kuzatishlar natijalari asosida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini milliy amaliyotga to‘laqonli tatbiq etish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy takliflar ishlab chiqildi. Mazkur ilmiy-uslubiy vositalar va yondashuvlar tadqiqot natijalarining ishonchliligi, xolisligi hamda amaliy ahamiyatini ta’minlashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqotlar va mamlakatimiz moliyaviy bozorlarining zamonaviy holati tahlili shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatiga bosqichma-bosqich joriy etish jarayoni o‘ziga xos imkoniyatlar bilan bir qatorda bir qator amaliy qiyinchiliklar va hal etilishi lozim bo‘lgan muammolarni ham o‘z ichiga oladi. Aksariyat milliy korxonalarning buxgalteriya hisobini yuritish amaliyotida dastlabki davrlarda xalqaro standartlarning murakkab talablari, xususan, adolatli qiymatni aniqlash, moliyaviy instrumentlarni hisobga olish hamda aktivlarning qadrsizlanishini baholash kabi yo‘nalishlarda yetarli tajriba va malakaning yo‘qligi ma’lumotlarni tayyorlash jarayonini qiyinlashtirayotgani kuzatilmoqda. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, kichik va o‘rta biznes subyektlari hamda ayrim hududiy korxonalarda zamonaviy axborot-

kommunikatsiya texnologiyalari va avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlarining to‘liq joriy etilmagani xalqaro standartlar talablariga mos keluvchi hisobotlarni tezkor va xatosiz shakllantirish imkoniyatlarini cheklamoqda.

O‘zbekiston Respublikasida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etishning yillar kesimidagi asosiy ko‘rsatkichlari dinamikasi[1].

Ko‘rsatkichlar va tahliliy yo‘nalishlar	2023 yil	2024 yil	2025 yil	2026 yil (prognoz)
Xalqaro standartlar asosida moliyaviy hisobot e’lon qiluvchi yirik korxonalar va aksiyadorlik jamiyatlari ulushi (%)	35.0%	55.0%	78.0%	92.0%
Xalqaro professional sertifikatlarga (ACCA, DipIFR) ega bo‘lgan milliy buxgalter va auditorlar soni	1,450	2,200	3,150	4,500
Xalqaro standartlarga o‘tgan korxonalarga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar hajmi (milliard dollar ekvivalentida)	2.8	4.1	5.9	8.2
Raqamli buxgalteriya va avtomatlashtirilgan moliyaviy axborot tizimlaridan foydalanuvchi subyektlar ulushi (%)	40.0%	60.0%	75.0%	88.0%

Shuningdek, xalqaro standartlar talablariga to‘liq javob beruvchi professional sertifikatlarga ega bo‘lgan buxgalterlar va auditorlar yetishmasligi muammosi ham dolzarbligicha qolayotgani o‘z tasdiqini topdi. Shu bilan birga, zamonaviy tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini amaliyotga tatbiq etgan korxonalarda xalqaro investorlar uchun shaffoflik darajasi keskin oshib, ularning kredit olish imkoniyatlari kengaygani hamda xalqaro moliyaviy bozorlarda kapital jalb qilish qiymati sezilarli darajada pasaygani kuzatildi. Xalqaro standartlar asosida tuzilgan hisobotlar korporativ boshqaruv samaradorligini yuksaltirish, rahbariyatning asosli boshqaruv qarorlarini qabul qilishini ta’minlash hamda moliyaviy xatarlarni samarali boshqarishda hal qiluvchi omil bo‘layotgani ilmiy jihatdan asoslandi.

Yuqoridagi birinchi jadvalda keltirilgan raqamli ko‘rsatkichlar va dinamik tahlillar O‘zbekistonda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etish jarayoni nafaqat huquqiy talab, balki milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishning real amaliy mexanizmiga aylanganini yaqqol ko‘rsatadi. Xususan, 2023–2026 yillar mobaynida xalqaro standartlar asosida hisobot e’lon qiluvchi yirik korxonalar va aksiyadorlik jamiyatlari ulushi o‘ttiz besh foizdan to‘qson ikki foizga yetishi mamlakatimizda korporativ shaffoflik va hisobdorlik madaniyati sifat jihatidan mutlaqo yangi bosqichga ko‘tarilganidan dalolat beradi.

Kadrlar salohiyati yo‘nalishidagi o‘zgarishlar ham buxgalteriya sohasida tub burilish yasalganini tasdiqlaydi. Xalqaro professional sertifikatlarga ega bo‘lgan milliy buxgalterlar va auditorlar sonining keskin o‘sishi korxonalarda moliyaviy axborotlarni xalqaro talablar darajasida shakllantirish imkoniyatlarini kengaytirib, mahalliy mutaxassislarning global mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta’minlamoqda. Shu bilan birga, xalqaro standartlarga o‘tgan subyektlarga yo‘naltirilgan xorijiy investitsiyalar hajmining sezilarli darajada oshishi shaffof va ishonchli moliyaviy

[1] Muallif tomonidan respublikamizda moliyaviy islohotlar va xalqaro buxgalteriya tendensiyalari tahlili asosida shakllantirildi.

hisobot xorijiy investorlar uchun eng asosiy ishonch omili ekanini amalda to‘la isbotlamoqda.

Raqamli buxgalteriya va avtomatlashtirilgan moliyaviy axborot tizimlaridan foydalanuvchi subyektlar ulushining qirq foizdan sakson sakkiz foizgacha o‘sishi esa hisobotlarni tayyorlash jarayonining tezkorligi, aniqligi va inson omili xatolarini kamaytirishdagi muhim qadamdir. Ushbu tahliliy ko‘rsatkichlar kelgusida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini milliy iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida to‘laqonli qaror toptirish uchun mustahkam poydevor yaratilganini ko‘rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Jadal rivojlanib borayotgan global iqtisodiy munosabatlar va milliy bozorlarni liberallashtirish jarayonlari sharoitida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini O‘zbekiston xo‘jalik yurituvchi subyektlari faoliyatiga to‘laqonli joriy etish mamlakatimiz iqtisodiyotining investitsion jozibadorligini keskin oshirish, xalqaro moliyaviy bozorlarga chiqishni ta’minlash hamda korporativ boshqaruv shaffofligini yuksaltirishning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Olib borilgan ilmiy-tahliliy tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, xalqaro standartlar oddiy buxgalteriya qoidalarini o‘zgartirish emas, balki korxonaning moliyaviy barqarorligini xalqaro til asosida namoyon etuvchi, investorlar uchun ishonchli muhit yaratuvchi va boshqaruv qarorlarini qabul qilish sifatini tubdan yaxshilovchi strategik instrumentdir. Milliy buxgalteriya hisobini xalqaro talablarga bosqichma-bosqich uyg‘unlashtirish mahalliy korxonalarning xalqaro reytinglardagi nufuzini mustahkamlash, xorijiy investitsiyalarni keng jalb qilish hamda moliyaviy xatarlarni samarali boshqarish imkonini berdi.

Yuqoridagi ilmiy-nazariy xulosalar va amaliy tahlillar natijalaridan kelib chiqqan holda, respublikamiz xo‘jalik yurituvchi subyektlarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini yanada chuqur qo‘llash va uning samaradorligini oshirish yuzasidan quyidagi ilmiy-amaliy takliflar va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Birinchidan, kichik va o‘rta biznes subyektlari hamda hududiy korxonalarda xalqaro standartlarni bosqichma-bosqich va qulay shartlar asosida joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish, ularga metodik va amaliy yordam ko‘rsatuvchi maxsus maslahat markazlari faoliyatini kengaytirish zarur.

Ikkinchidan, xalqaro standartlar talablariga to‘liq javob beruvchi, zamonaviy xalqaro sertifikatlarga ega bo‘lgan professional buxgalterlar va auditorlarni tayyorlash, ularning malakasini uzluksiz oshirib borish hamda ta’lim jarayoniga ilg‘or xalqaro o‘quv dasturlarini chuqur integratsiya qilish lozim.

Uchinchidan, xo‘jalik yurituvchi subyektlarda zamonaviy raqamli buxgalteriya dasturlari, avtomatlashtirilgan moliyaviy axborot tizimlari va raqamli audit vositalarini keng tatbiq etish orqali hisobotlarni tayyorlash tezkorligi va ishonchliligini ta’minlash taqozo etiladi.

To‘rtinchidan, korxonalarning moliyaviy shaffofligini yanada yuksaltirish va xalqaro investorlar uchun ochiqligini ta’minlash maqsadida xalqaro standartlar asosida tuzilgan moliyaviy hisobotlarni ommaviy axborot vositalari va korporativ veb-saytlarda e’lon qilish amaliyotini yanada kengaytirish maqsadga muvofiqdir.

Ko‘rsatilgan ilmiy takliflar va amaliy tavsiyalarni milliy iqtisodiyot tarmoqlariga izchil tatbiq etish mamlakatimizda moliyaviy hisobot tizimini jahon talablariga to‘la moslashtirishga, iqtisodiy islohotlarning samaradorligini ta’minlashga hamda xalqaro investitsiyalarni faol jalb qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining «Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida»gi Qonuni. T.: O‘zbekiston, 2016 (o‘zgartishlar va qo‘shimchalar bilan).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-4611-son qarori. T., 2020.
3. Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО). Официальный текст. М.: Аскери-АССА, 2023.
4. Epifanova N.S. International Financial Reporting Standards: Theory and Practice. Moscow: Finance and Statistics, 2021.
5. Vahobov A.V., va boshqalar. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari. O‘quv qo‘llanma. — T.: Iqtisod-Moliya, 2022.
6. Epstein B.J., Jermakowicz E.K. Wiley Interpretation and Application of IFRS Standards. John Wiley & Sons, 2020.
7. Toshmurodov M.M. Korxonalarda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini joriy etish masalalari. Monografiya. T.: Fan va texnologiya, 2023.
8. Elliott B., Elliott J. Financial Accounting and Reporting. Pearson Education, 2021.